

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดที่จะกล่าวถึงประกอบด้วย ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ ในระดับโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การนิเทศและติดตามผล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับดังนี้

ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของคำว่า “หลักสูตร” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะด้วยกัน แต่ใจความสำคัญมีความคล้ายคลึงกัน เช่น

สุมิตร คุณานุกร (2520 : 2) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง โครงสร้าง ที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะป็นภายใน หรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

บันลือ พุกกะวัน (2522 : 87) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมและ ประสบการณ์ที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนแต่ละระดับ แต่ละชั้น ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยประกอบด้วยเนื้อหา กิจกรรม และประสบการณ์อันเนื่องมาจากเนื้อหา

กัญญา สาทร (2523 : 449) ได้กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง บรรดาประสบการณ์ ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ โรงเรียนพึงปรารถนา

ทัศนีย์ ทุกเมธี (2532 : 6) ได้สรุปว่า หลักสูตรครอบคลุมตั้งแต่เอกสารที่เป็นทางการ ซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ประกอบด้วย กลุ่มวิชา ขอบข่ายของเนื้อหาวิชา พร้อมจุดหมายแนวทางโครงสร้าง และวิธีการจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงมวลประสบการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้

นักเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะและเจตคติที่ดี อันเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ซารง บัวศรี (2532 : 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึงแผนที่ได้ ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดหมาย จัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้

คอลล (Doll, 1961 : 12) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึงมวลประสบการณ์ที่จัดให้ ผู้เรียนที่ทางโรงเรียนกำหนดให้

ทาบ (Taba, 1978 : 12) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะถึงจุดหมายได้

กู๊ด (Good, 1973 : 7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1) หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เช่น หลักสูตร สังคมศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น ความมุ่งหมายของหลักสูตรในข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรเน้นวิชา

2) หลักสูตร คือ คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้มีความรู้จบชั้นหรือให้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อในทางอาชีพต่อไป

3) หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนหรือสถาบัน

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมา จึงพอสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึงข้อกำหนดและแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

2. ความสำคัญของหลักสูตร

การจัดการศึกษาถือว่าหลักสูตรเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นโครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

(สุมิตร คุณานุกร, 2523 : 9) สำหรับ ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525 : 111-112) ย่าภา บุญช่วย (2533 : 20) และทัศนีย์ ศุภเมธิ (2532 : 7-8) ได้สรุปถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

- 1) เป็นเอกสารของทางราชการหรือเป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน ดังนั้น หลักสูตรจึงเปรียบเสมือน “คำสั่ง” หรือ “ข้อบังคับ” ของทางราชการชนิดหนึ่ง
- 2) เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบัน การศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่ง ในการที่จะจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐบาลให้แก่โรงเรียน
- 3) เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษา ที่จะต้องขานวยการควบคุม ดูแล และติดตามประเมินผล ให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล
- 4) เป็นแผนการปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้นำทางในการปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตร จะเสนอจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน
- 5) เป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะพัฒนาคนและพัฒนากำลังคน ซึ่งจะเป็นตัวจักร สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามแผนของรัฐบาล
- 6) เป็นเครื่องมือซึ่งถึงความเจริญของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาคน ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้คน ในประเทศของตนมีคุณภาพ

สันต์ ชรรรมปารุง (2527 : 9) ได้สรุปเพิ่มเติมอีก 3 ประการคือ

- 1) หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ
- 2) หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงาวมและพัฒนาการ ของเด็ก ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 3) หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไป ในรูปใด

ปรีชา คัมภีรปกรณ (2526 : 146) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) เป็นเครื่องกำหนดกิจกรรมของโรงเรียน ในหลักสูตรมีส่วนสำคัญอยู่หลายส่วน เช่น เนื้อหาที่นักเรียนควรรู้ วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนบรรลุ จากเนื้อหาวิชาและ วัตถุประสงค์ที่ต้องการนี้เองจะเป็นแนวทางให้โรงเรียนได้กำหนดการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนว่าควรจะเป็นแนวทางใด จึงจะให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ
- 2) เป็นเครื่องกำหนดในการวางแผนของโรงเรียน โดยที่โรงเรียนควรวัดวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มาตีความเพื่อเตรียมงานด้านต่าง ๆ เช่น การเตรียมบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่

3) การกำหนดปรัชญาหรือแนวทางของโรงเรียน หลักสูตรนอกจากจะเป็นเครื่องกำหนดกิจกรรมและแผนการดำเนินงานของโรงเรียนแล้ว ยังจะเป็นเครื่องกำหนดให้โรงเรียนมีปรัชญาหรือแนวทางของคนด้วย ในการนี้หมายความว่า หลักสูตรจะเป็นเครื่องกำหนดให้โรงเรียนทำหน้าที่เพื่อฝึกนักเรียนด้านวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อเตรียมบุคคลให้เรียนในระดับสูงขึ้นไป หรือเป็นการเตรียมบุคคลเพื่อประกอบอาชีพด้วย สิ่งเหล่านี้หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดให้

จากความสำคัญของหลักสูตรที่กล่าวมานั้น จึงสรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติ

องค์ประกอบของหลักสูตร

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

สมิทร คุณานุกร (2518 : 9) กล่าวว่า หลักสูตรเมื่อพิจารณาในรูปขององค์ประกอบ จะมี 4 องค์ประกอบ คือ

- 1) ความมุ่งหมาย (Objectives)
- 2) เนื้อหา (Content)
- 3) การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
- 4) การประเมินผล (Evaluation)

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524 : 11-12) สรุปว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ มี 4 อย่าง คือ

- 1) หลักการและจุดมุ่งหมาย
- 2) เนื้อหาวิชาและเวลาเรียน
- 3) การนำหลักสูตรไปใช้
- 4) การประเมินผล

กรมวิชาการ (2522 : 4-5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

- 1) จุดหมาย คือ ความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม
- 2) หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
- 3) โครงสร้าง คือ กลุ่มวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร
- 4) จุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละรายวิชา หมายถึง ความรู้ ทักษะหรือทัศนคติ

บางประการ โดยเฉพาะรายวิชานั้น ๆ ซึ่งนักเรียนจะต้องรู้ ต้องมีหรือต้องปฏิบัติให้ได้

5) เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้น ๆ อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้

6) สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติตามที่ต้องการ

7) วิธีสอน การสอนกับการบอกไม่เหมือนกัน การสอนย่อมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น หลักใหญ่มีอยู่ว่าให้นักรวชิการศึกษามาใช้เป็นวิธีสอน

8) การประเมินผล เมื่อสอนไปแล้วต้องวัดดูว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะตามนัยของจุดประสงค์การเรียนรู้มากน้อยเพียงใด และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไป

นอกจากนี้ ฮิลดา ทาบ (Hilda Taba, 1962 : 4) กล่าวถึงในเรื่องนี้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีด้วยกัน 4 ประการ คือ

- 1) วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
- 2) เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมง
- 3) กระบวนการเรียนการสอน
- 4) โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมานั้น แม้ว่าการใช้คำที่แตกต่างกัน

แต่โดยสรุปแล้วหลักสูตรจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) จุดมุ่งหมาย
- 2) เนื้อหาวิชา
- 3) การนำหลักสูตรไปใช้
- 4) การประเมินผล

ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

การที่จะพิจารณาว่าหลักสูตรดีหรือไม่อย่างไรนั้น จะต้องคำนึงถึงกระบวนการจัดทำหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างของแต่ละยุคหรือแต่ละสมัย ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เพราะหลักสูตรทุกประเภท มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง ซึ่งอมรวิ เล็กเรื่องสินธุ์ (2529 : 17-18) ได้เสนอว่า ลักษณะหลักสูตรที่ดี มีดังนี้

- 1) ตรงกับความมุ่งหมายทางการศึกษาของชาติ
 - 2) ได้แนวคิดมาจากบุคคลหลายฝ่าย หลายอาชีพ
 - 3) สอดคล้องกับพื้นฐานที่สำคัญ คือ ประชาญา จิตวิทยา สังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และเอกลักษณ์ของชาติ
 - 4) ต้องมาจากการวางแผนงานที่รัดกุม มีขั้นตอนในการดำเนินงาน และอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้
 - 5) มีวิธีการกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกและการจัดเนื้อหาวิชา การจัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทฤษฎีการสร้างหลักสูตร
 - 6) จัดลำดับเนื้อหาสาระและประสบการณ์ไว้อย่างต่อเนื่อง
 - 7) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัด ความต้องการ และความสนใจ
 - 8) เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื้อหาสาระและกิจกรรมต้องเหมาะสมกับพื้นฐานทางธรรมชาติ และความต้องการของผู้เรียน
 - 9) ต้องส่งเสริมความเจริญงอกงามในตัวผู้เรียนทุก ๆ ด้าน รวมทั้งส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยตนเองได้
 - 10) ต้องบอกถึงแนวทางการสอน สื่อการเรียน ตลอดจนการวัดผลและประเมินผลอย่างเหมาะสม
 - 11) สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสถานการณ์และท้องถิ่น สามารถนำไปดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิต
 - 12) ผู้สอนสามารถเข้าใจถึงหลักการและจุดประสงค์ได้ง่าย
 - 13) มีเนื้อหาสาระบริบูรณ์เพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีทักษะขั้นพื้นฐาน และส่งเสริมให้คิดเป็น ทำเป็น ตลอดจนแก้ปัญหาเป็น
 - 14) บรรจุเนื้อหา ประสบการณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับช่วงเวลาที่ให้ศึกษา
 - 15) มีเนื้อหาที่กำหนดให้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตและประสบการณ์ในชีวิตจริงของผู้เรียน เพื่อให้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
 - 16) มีการติดตามผลและประเมินผลเป็นระยะ เพื่อนำผลมาปรับปรุงและพัฒนาให้หลักสูตรดีขึ้นอยู่เสมอ
- จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ประพิมพ์พรรณ ไชคสุวัฒน์สกุล และคณะ (2532 : 75-76) ได้สรุปเพิ่มเติมไว้ ดังนี้

- 1) ควรเป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของบุคคลและสังคม โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษาแห่งชาติ
- 2) ควรเป็นหลักสูตรที่ยืดหยุ่นได้ สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของสังคมตลอดเวลา โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบบางส่วนของหลักสูตรได้เมื่อสังคมต้องการ ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงพร้อมกันหมดในคราวเดียวกัน
- 3) ควรจะเป็นหลักสูตรที่มีการพัฒนาเป็นกระบวนการต่อเนื่อง หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตรตามความจำเป็นและความต้องการของสังคมในส่วนที่คิดว่ามีข้อบกพร่อง

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เพราะหลักสูตรจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ก็ขึ้นอยู่กับ การนำหลักสูตรไปใช้ ดังที่ สจ๊วต อูทรานันท์ (2532 : 262) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าหลักสูตรจะสร้างไว้ดีเพียงใดก็ตาม ยังไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าหลักสูตรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ถ้าหากการนำหลักสูตรไปใช้ คำนึงไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ดีเพียงพอ ความล้มเหลวของหลักสูตรก็จะบังเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สุมิตร คูณานุกุล (2523 : 130-132) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า เป็นการรวมกิจกรรม 3 ประเภท คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน การสอนของครู ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

- 1) การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ได้แก่ การตีความมุ่งหมายหลักสูตร ว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร จะสอนใคร ระดับไหน อย่างไร และผู้ใช้หลักสูตรต้องการให้เกิดอะไรขึ้นในตัวผู้เรียน หลังจากนั้นจะต้องกำหนดรายละเอียดที่จะนำไปสอนให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายนั้น โดยทั่วไปการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งจัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการเพื่อช่วยขยายความในหลักสูตรให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นจะทำรายงานการสอน บันทึกการสอนเพื่อกำหนดลงไปว่า ชั่วโมงใดจะสอนอะไร ตอนไหน ก็คาบ มีกิจกรรมอะไรบ้าง เป็นต้น
- 2) การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร การที่หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยหลาย ๆ ด้านมาเสริม ทั้งนี้เพราะการนำหลักสูตรไปปฏิบัติมันเกิดขึ้นที่โรงเรียน ผู้บริหารควรสำรวจจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงขนาดห้องเรียนและจำนวนนักเรียน ห้องสมุด วัสดุ อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ต้องมีให้พร้อม การจัดการการสอน การจัดครู

เข้าสอน ประมวลการสอน โครงการสอน แบบเรียน ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือ สกัดกั้นการปฏิบัติงานของครูตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

3) การสอนของครู ครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ การเอา ใจใส่ต่อการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น ผู้บริหารมีหน้าที่คอยให้ความรู้ ให้ความสะดวก ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้การสอนของครูและการเรียนของเด็ก บังเกิดผลตาม ความมุ่งหมายของหลักสูตร

กมล ภูประเสริฐ (2523 : 3) ได้กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ว่า เป็นการให้แผน ที่วางไว้ หรือพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ทั้งในด้านการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม การบริหาร ตลอดจนการนิเทศติดตามผล

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523 : 184-191) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ต้องดำเนินการ ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1) การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตร

ครูหรือผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์หลักสูตรว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร และการสอนครั้งนี้ มีเป้าประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร และสอดคล้องกับความต้องการและความ สนใจของผู้เรียนและชุมชนเพียงไร การนำหลักสูตรมาปรับใช้นั้น ทางโรงเรียนต้องมีความ พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใด วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จะจัดหาได้ อย่างไร และโดยวิธีใด งบประมาณ อาคารสถานที่ที่มีเพียงพอหรือไม่ การเตรียมบุคลากรที่ เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะทำโดยวิธีใดจึงจะเข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง การนำหลักสูตร ไปใช้แม้ว่าตัวหลักสูตรจะพัฒนาขึ้นมาดีเลิศเพียงใด ถ้าการใช้หลักสูตรขาดความเข้าใจและ ความไม่พร้อม การพัฒนาหลักสูตรไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ อาจจะประสบความสำเร็จได้ยาก

2) การเตรียมอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตร

การจัดอบรมครูนั้นจะต้องพิจารณาวางแผนโครงการให้ชัดเจน และมีขั้นตอน ควรจะทำ ในรูปแบบใด ระยะเวลาและวิทยาการที่จะให้การฝึกอบรมได้แก่บุคคลใดบ้าง เพื่อที่จะให้ครูได้ ศึกษาวิเคราะห์ถึงการนำหลักสูตรไปปรับใช้อย่างไร

3) การจัดครูเข้าสอน

การจัดครูเข้าสอนควรคำนึงถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยยึดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรเป็นหลัก และพยายามจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ครบตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

4) การจัดการการสอน

หลักของการจัดการการสอนจะต้องคำนึงถึงการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ไม่ควรใช้เวลาเท่า ๆ กัน ระดับความยากง่ายของการเรียนรู้ย่อมแตกต่างกัน นอกจากนี้ช่วงการเรียนรู้เป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน และเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน การใช้อาคารสถานที่ ห้องเรียน โรงฝึกงาน ห้องทดลอง จะต้องมีการใช้ตลอดเวลา จึงจะถือว่าการใช้อาคารสถานที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน

การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู เอกสารแบบเรียนและสื่อการเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องจัดทำ เพราะการมีวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน จะช่วยแบ่งเบาภาระของครูได้มาก ในการจัดทำสื่อการเรียนอาจจะร่วมกันจัดทำขึ้นเองหรือจัดซื้อ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด

6) การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร

การใช้หลักสูตรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น บุคลากรในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน หรือผู้ที่อยู่นอกโรงเรียน เช่น ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงความมุ่งหมายของหลักสูตร ความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง และสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม

7) การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกสรร โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเพราะการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่ครูและนักเรียน เช่น การนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ การจัดบริการด้านวิชาการแก่ครู ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การส่งไปศึกษาอบรม การไปร่วมประชุมสัมมนา การศึกษาคูงาน การเชิญวิทยากรมาสาธิต ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูด้วยกัน

8) การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

การดำเนินการในเรื่องนี้ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจะต้องจัดทำเป็นขั้นตอน ถ้าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกำหนดไว้อย่างชัดเจน การประเมินผลเพื่อปรับปรุงก็ทำได้ง่ายและตรงจุดว่าการปรับปรุงควรจะเริ่มที่จุดใดบ้าง มีวิธีการทำอย่างไร สำหรับการประเมินหลักสูตร ควรมีการประเมินทั้งในระยะสั้นและระยะยาวด้วย

ประพิมพ์พรรณ ไชกสุวรรณสกุล และคณะ (2532 : 114-122) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่ามีภารกิจที่สำคัญ คือ

1) การอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และบุคลากรในโรงเรียน

- 2) การจัดครูเข้าสอน
- 3) การจัดตารางสอน
- 4) การจัดอาคารสถานที่
- 5) การจัดหาสื่อการเรียนการสอน
- 6) การแนะนำให้กับผู้เรียน
- 7) การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร

คิลก บุญเรืองรอด (2521 : 42-51) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ให้มีคุณภาพว่ามีขั้นตอนการใช้ 12 ขั้นตอน คือ

1) การทำความเข้าใจหลักสูตรโดยทั่วไป ซึ่งครูจะต้องศึกษาหลักสูตรทั้งฉบับ ไม่ใช่ศึกษานเฉพาะวิชาที่รับผิดชอบ

- 2) การวิเคราะห์หลักสูตร โดยการวิเคราะห์ความมุ่งหมายกับเนื้อหา
- 3) การพิจารณากิจกรรมเพื่อการบูรณาการ
- 4) การจัดโปรแกรมการสอน ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย งานบุคคล อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ผู้เรียน และเวลา
- 5) การจัดตารางสอน ซึ่งรวมทั้งงานที่จะต้องทำเป็นกลุ่มและตารางงานสอน
- 6) งานวางแผนการสอนส่วนบุคคล
- 7) การวางแผนการสอนร่วมกัน ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญมาก เพราะจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอันจะส่งผลไปยังผู้เรียน ทำให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง
- 8) การศึกษาความพร้อมของผู้เรียน
- 9) การสอน
- 10) การประชุมประสานงานการสอนทุกสัปดาห์
- 11) การประเมินผล
- 12) การปรับปรุงการเรียนการสอน

กิติมา ปรีดีคิลก (2532 : 60) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ให้บังเกิดผลว่า ผู้บริหารจำเป็นต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และข้อกำหนดต่าง ๆ ของหลักสูตร สำหรับครูผู้สอนนั้น ต้องเข้าใจในจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาที่สอน

หนังสือเรียน แผนการสอน และเอกสารประกอบหลักสูตรอื่น ๆ ให้เข้าใจก่อนทำการสอน และพร้อมที่จะปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โรงเรียน และนักเรียน

จากที่กล่าวมาจึงพอสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีการวิเคราะห์และทำความเข้าใจหลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การสอนของครูเพื่อที่จะให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้หลักสูตรให้บรรลุตามความมุ่งหมายนั้น พอจะประมวลได้คือ ด้านบุคลากร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การนิเทศและติดตามผล หากปัญหาที่จะเกิดจากการใช้หลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ก็ย่อมมาจากปัจจัยดังกล่าว ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

สาระสำคัญของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

1. เหตุผลในการปรับปรุงหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นผลมาจากการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งได้ประกาศใช้มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2521 เป็นต้นมา กรมวิชาการได้ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาวะของประเทศในปัจจุบัน ดังที่ พะนอม แก้วกำเนิด (2533 : 1-2) ได้กล่าวว่า ในศตวรรษที่ผ่านมา สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาติบ้านเมืองเราได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมายและรวดเร็ว รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เริ่มเห็นได้ชัดขึ้นพอที่จะคาดการณ์สภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทยเราในอนาคตอันใกล้ได้ เป็นต้นว่า

งานภาคเกษตรกรรม เริ่มคงตัวและมีแนวโน้มจะลดลงทางด้านพื้นที่ดินและแรงงาน พื้นที่ดินไม่อาจจะขยายบุกเบิกโค่นไม้ทำลายป่าขยายพื้นที่มาทำการเกษตร ได้ต่อไปอีก พื้นที่เกษตรกลับถูกรุกด้วยอาคารสร้างที่อยู่อาศัยและการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม คนหนุ่มสาวในชนบทซึ่งเป็นแรงงานที่สำคัญในภาคเกษตรกรรม ได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองหามาใหม่ทำ เป็นเหตุให้แรงงานทางการเกษตรลดน้อยลง ถ้าจะคงไว้หรือเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร จำเป็นต้องใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าช่วย

งานภาคอุตสาหกรรม จะขยายตัวจากอุตสาหกรรมที่ใช้ผลผลิตจากการเกษตร
เป็นฐาน ไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานและอุตสาหกรรมหนักต่อเนื่องกันไป

การติดต่อกับต่างประเทศในด้านการเมือง การค้า การท่องเที่ยว จะขยายตัวมากขึ้น
คนไทยเราจำเป็นต้องใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารมากขึ้น

สังคมชนบทจะปรับตัวเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท แล้วเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง
จากสังคมเมืองจะเป็นสังคมนคร ที่มีความสับสนวุ่นวายในการดำรงชีพ

งานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบเครื่องมือ เครื่องใช้
ได้มีความเจริญก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกันแทบไม่ทัน

คนที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมของตนเอง
ครอบครัวและบ้านเมือง ได้ จะต้องเป็นคนที่มีความรู้พื้นฐานที่ดี รู้จักคิด รู้จักปรับตัว รู้จักแก้
ปัญหา มีลักษณะในการทำงาน รู้จักพัฒนา มีค่านิยมที่ดี และได้รับการพัฒนาให้มีจิตความ
สามารถสูงสุดในความถนัดตามศักยภาพที่มีอยู่

การศึกษาซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน และประชาชน ให้มีคุณภาพที่
สามารถจะพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ครอบครัว และบ้านเมือง ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ จำเป็นจะต้องมุ่งเน้นพัฒนาให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอ
รู้จักคิด รู้จักใฝ่หาความรู้ประสบการณ์ด้วยตนเอง รู้จักปรับตัว รู้จักแก้ปัญหา รู้จักพัฒนา
มีทักษะในการทำงาน มีค่านิยมที่ดีงาม และส่งเสริมความเป็นเลิศในความสามารถ ความถนัด
ของแต่ละบุคคลตามศักยภาพที่มีอยู่

หลักสูตรซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา จะต้องมีส่วนช่วยและ
เอื้ออำนวยให้บังเกิดผลดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการปรับปรุง
หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจน
วิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2533) และได้ให้เหตุผลในการปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ ตามที่ สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 5) สรุปไว้ ดังนี้

1) เพื่อสนองจุดเน้นของการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
ระยะที่ 6 รวม 3 ประการ คือ

1.1) ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้รู้จัก
ปรับปรุงชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น

1.2) จัดการศึกษาให้ทันความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
และสังคม สามารถพัฒนาแรงงานที่มีคุณภาพ

- 1.3) พัฒนาคุณภาพเด็ก ทั้งด้านความรู้ ทักษะและความรู้สึก
 - 2) สนองนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมให้ประเทศพัฒนาไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม
 - 3) เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากขึ้น
 - 4) ส่งเสริมให้คนมีความรู้และความสามารถทางวิชาการ คือ รู้และทำได้
 - 5) เพิ่มเติมในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ให้สมบูรณ์ เช่น คุณธรรม จริยธรรม
- คำนิยม ๑๓๑

2. ความมุ่งหวังของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2538

- 2.1 ให้หลักสูตรเป็นตัวนำในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียน รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักทำ รู้จักพัฒนางานและมีคำนิยามที่ดี
- 2.2 ให้หลักสูตรส่งเสริมการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่น
- 2.3 ให้หลักสูตรส่งเสริมผู้บริหาร โรงเรียน ครูอาจารย์ ให้สามารถจัดการศึกษาสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และท้องถิ่น และส่งเสริมความถนัดความสามารถของนักเรียนแต่ละบุคคล ให้ถึงขีดสูงสุดตามศักยภาพที่มีอยู่

3. จุดสำคัญในการปรับปรุง

- 3.1 ลดและกระชับจุดหมายของหลักสูตรให้ชัดเจนต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 3.2 ปรับเนื้อหาสาระของวิชาการต่าง ๆ ไม่ให้มีมากเกินไปจนความจำเป็นและซ้ำซ้อนกัน
- 3.3 การเขียนคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ในหลักสูตรประถมศึกษา และคำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรมัธยมศึกษา มีสาระสำคัญ 3 ตอน คือ แนวทางการจัดกระบวนการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ และวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวัง
- 3.4 ปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตร ลดวิชาและเนื้อหาสาระในส่วนที่เป็นวิชาบังคับแก่นแก่นที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนเหมือนกันทั่วประเทศลง ให้มีวิชาบังคับเลือกและเลือกเสรีมากขึ้น
- 3.5 เปิดโอกาสและส่งเสริมให้ท้องถิ่น คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสร้างหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ ตามโครงสร้างวิชาบังคับเลือกและเลือกเสรีได้ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อ

๑๓๑

ชีวิตจริง สภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น และส่งเสริมความถนัด ความสามารถ ความต้องการของนักเรียน รวมทั้งความเป็นเลิศทางวิชาการและงานอาชีพ (พะยอม แก้วกำเนิด, 2533 : 4-5)

สำหรับแนวความคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิต ที่ทำประโยชน์ต่อสังคมเพื่อกำหนดเป็นจุดหมายของหลักสูตร ดังตาราง 1

ตาราง 1 แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

คุณลักษณะของผู้เรียน	เป้าหมายระดับประถมศึกษา พัฒนาคนและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม	คุณลักษณะ ของพลเมือง
1. พัฒนาคคน	อ่านออก เขียนได้ คำนวณได้ เข้าใจธรรมชาติ	
1.1 มีความรู้พื้นฐาน		
1.2 มีสุขภาพกายใจ สมบูรณ์	บำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตน	
1.3 แก้ปัญหาเป็น	วิเคราะห์ผลและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ตนเองและครอบครัวได้	เป็นสมาชิกที่ดี ของมนุษยชาติ
1.4 เสียสละ	ไม่เอาเปรียบผู้อื่น	
1.5 มุ่งพัฒนา	รักการอ่านและแสวงหาความรู้อยู่เสมอ	
2. พัฒนาอาชีพ	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน และ ทำงานเป็น	เป็นสมาชิกที่ดี ของวงการอาชีพ
3. พัฒนาสังคม ปฏิบัติ หน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศ และ โลก	รู้ เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่บ้าน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้าน ตลอดจนอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน	เป็นสมาชิกที่ดี ของสังคม

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่า หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนไว้ 3 ประการ คือ พัฒนาตน พัฒนาอาชีพ และ พัฒนาสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอันจะได้นำไปกำหนดเป็นจุดหมายของหลักสูตรต่อไป

4. หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา มีหลักการสำคัญดังนี้

4.1 เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน

4.2 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

4.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้ (กรมวิชาการ, 2535 : 1)

ตามหลักการของหลักสูตรดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักการของหลักสูตรมี 3 ประการ เหมือนเดิม แต่เพิ่มเป็นการศึกษา “ขั้นพื้นฐาน” เพื่อปวงชนในข้อ 1 ส่วนข้อ 2 และ 3 ยังคงเหมือนเดิม เพียงแต่มีการปรับปรุงภาษาและข้อความให้มีความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น

5. จุดหมายของหลักสูตร

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองติดตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้ และคำนวณได้
- 2) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ชุมชนชาติแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

สังคม

- 3) สามารถปฏิบัติในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง และครอบครัว
- 4) สามารถวิเคราะห์สาเหตุและสนองแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผล ด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

- 5) มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
 - 6) มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
 - 7) มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
 - 8) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน (กรมวิชาการ, 2535 : 1)
- ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า จุดสำคัญของการปรับปรุงหลักสูตรประการหนึ่ง คือ การลดและกระชับจุดหมายของหลักสูตรให้ชัดเจนต่อเนื่องกันตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนั้นจุดหมายของหลักสูตรฉบับปรับปรุงจึงกำหนดไว้เพียง 8 ประการหลัก ซึ่งแต่เดิมนั้นระดับประถมศึกษามีจุดหมายถึง 31 ประการ อย่างไรก็ตามจุดหมายของหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ ยึดถือเรื่องการพัฒนาชีวิต (คือพัฒนาตนเอง) พัฒนาเศรษฐกิจ (คือพัฒนาอาชีพ) และพัฒนาสังคม (คือพัฒนาท้องถิ่น ชาติบ้านเมือง) เป็นสำคัญ

6. โครงสร้างของหลักสูตร

ส่วนมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ใน 5 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่ การดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน

สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษในชั้น ป.5-6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้ (กรมวิชาการ, 2535 : 2)

จะเห็นได้ว่า มวลประสบการณ์ของหลักสูตรฉบับปรับปรุงทั้ง 5 กลุ่ม ที่จัดให้กับผู้เรียนนั้น ได้จัดไว้อย่างกว้างขวาง โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะครบทั้ง 4 ด้าน ดังที่กรมวิชาการ (2533 : 6) กล่าวไว้ คือ

- 1) ความรู้ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในวิชาสามัญขั้นพื้นฐาน
- 2) ทักษะ มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ วิจัย แก้ปัญหา การสื่อความด้วยการฟัง พูด อ่าน เขียน และมีทักษะในการปฏิบัติ
- 3) ค่านิยม มุ่งให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้และมีคุณธรรม เช่น มีนิสัยรักการทำงาน เสียสละ พึ่งตนเองได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความซื่อสัตย์ ฯลฯ
- 4) มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการจัดการ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยฝึกให้ผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น แสวงหาความรู้ อยู่เสมอ มีการวางแผนงาน ประเมินผลงานและปรับปรุงงาน ใช้แนวทางและเทคนิคต่าง ๆ ในการพิจารณางานให้แปลกใหม่อยู่เสมอ ฯลฯ

7. อัตราเวลาเรียน

ตลอดหลักสูตรประถมศึกษา ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี แต่ระดับการศึกษาควรมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 40 สัปดาห์ ในหนึ่งสัปดาห์ต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 25 ชั่วโมง หรือ 75 คาบ ซึ่งกำหนดให้คาบละ 20 นาที ทั้งนี้เมื่อรวมแล้วต้องไม่ต่ำกว่า 200 วัน และไม่ต่ำกว่า 1,000 ชั่วโมง และสำหรับชั้น ป.5-6 นั้น ให้เพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียนในกลุ่มประสบการณ์พิเศษอีกไม่ต่ำกว่า 200 ชั่วโมง

อัตราเวลาเรียนของมวลประสบการณ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในแต่ละระดับชั้นกำหนดไว้โดยประมาณ ดังตาราง 2

ตาราง 2 อัตราเวลาเรียนโดยประมาณ

หมวดประเภทการณ้	อัตราเวลาเรียน โดยประมาณ					
	ป. 1-2		ป. 3-4		ป. 5-6	
	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี
1. กลุ่มทักษะที่เป็น เครื่องมือการเรียนรู้	50	1,500	35	1,050	25	750
2. กลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิต	15	450	35	1,050	25	750
3. กลุ่มสร้างเสริม ลักษณะนิสัย	15	450	20	600	25	600
4. กลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพ	10	300	20	750	20	900
รวม	10	300	20	600	30	3,000
5. กลุ่มประเภทการณ้ พิเศษ	-	-	-	-	-	600

หมายเหตุ เวลาเรียนคาบละ 20 นาที คิดเป็นชั่วโมงละ 3 คาบ
ที่มา : กรมวิชาการ, 2535 : 3

8. แนวดำเนินการตามหลักสูตร

กรมวิชาการ (2535 : 4) กล่าวว่า เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตร จึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ ดังนี้

- 1) จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
- 2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ

- 3) จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง หรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
- 4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
- 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- 7) ให้สอดคล้องอบรมด้วยจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- 8) จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

๑. การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการติดตามผล เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการจัดให้ผู้เรียนได้เรียน หรือเลื่อนชั้นระหว่างปีหรือปลายปีตามความสามารถของผู้เรียนให้เป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนทดสอบเป็นระยะ หรือทดสอบเมื่อจบแต่ละบทเรียน ตามลักษณะการจัดประสบการณ์และเนื้อหาวิชา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ซึ่ง พะนอม แก้วกำเนิด (2533 : 13) ได้สรุปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า

- 1) ให้โรงเรียนมีหน้าที่ประเมินผล ดัดสนและอนุมัติผลการเรียนทุกชั้น
- 2) ปรับปรุงจุดประสงค์ใน ป.๐2 ให้มีจำนวนน้อยลง เลือกเฉพาะจุดประสงค์ปลายทางหรือสำคัญ ซึ่งจะประกอบด้วย 3 ลักษณะ
 - 2.1) จุดประสงค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
 - 2.2) จุดประสงค์ตามความต้องการของกลุ่มประสบการณ์
 - 2.3) ให้ห้องถิ่นเพิ่มเติมจุดประสงค์ได้ตามความต้องการ
- 3) ปรับระดับเกณฑ์การผ่านขั้นต่ำของการประเมินผลปลายภาค/ปลายปี ระดับผลการเรียน "1" จากร้อยละ 40 เป็นร้อยละ 50
- 4) กลุ่มประสบการณ์พิเศษ เป็นการประเมินเพื่อศึกษาความก้าวหน้าจากการเข้าร่วมกิจกรรม ไม่นำมาพิจารณาตัดสินผลการเรียน

10. ความคาดหวังและจุดเน้นของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2534 : 1-4) ได้กล่าวถึงความต้องการจุดเน้นของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรประถมศึกษา ทุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีความคาดหวังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์กับสังคม ตามบทบาทหน้าที่ของงาน ในกรณีนี้จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาตน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็น เสียดละ และมุ่งพัฒนา
- 2) การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงานและทำงานเป็น
- 3) การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศและโลก การที่จะให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามความคาดหวังของหลักสูตร ในการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงจุดเน้นต่อไปนี้

1) จัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการ

จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดทักษะในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียน ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะต้องสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะและเกิดความชื่นชมที่ได้ปฏิบัติ กระบวนการต่าง ๆ ที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้น เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการฝึกทักษะ กระบวนการจัดการ และกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าว ครูจำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน มาเป็นการสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนมีนิสัยในการใช้ทักษะกระบวนการในการแสดงออกทุก ๆ ด้าน กระบวนการดังกล่าวมี 9 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.1) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
- 1.2) คิดวิเคราะห์วิจารณ์
- 1.3) สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
- 1.4) ประเมินและเลือกทางเลือก
- 1.5) กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
- 1.6) ปฏิบัติด้วยความชื่นชม

- 1.7) ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ
- 1.8) ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
- 1.9) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ในการจัดการเรียนการสอนอาจจัดให้ครบทั้ง 9 ขั้นตอน คือ ปรับให้เหมาะสมตามลักษณะของจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ได้

2) ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงความหลากหลายของท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกันทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นหลักสูตรฉบับนี้จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นจัดทำรายละเอียดในส่วนที่เป็นของท้องถิ่นได้ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน และเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเองด้วย

3) การจัดการเรียนการสอนตามแนวคำเนิการ

หลักสูตรฉบับนี้ได้มีการกำหนดแนวคำเนิการเพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางที่จะจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จตามจุดหมาย โดยมีจุดเน้น 2 ประการ คือ

- 3.1) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนให้มากที่สุด
- 3.2) จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นได้ตามเงื่อนไข และสภาพความต้องการของ

ท้องถิ่น

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้

1. บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ เจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ บุคลากรเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่นำหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร

รวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529 : 186) กล่าวว่า จุดหมายปลายทางของหลักสูตร คือ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ในตัวผู้เรียน ดังนั้น บุคคลที่จะทำให้หลักสูตรสามารถบรรลุผลดังจุดหมายที่วางไว้คือ ครูผู้สอน เพราะจะเป็นผู้ที่วางแผนและดำเนินการในเรื่องการนำหลักสูตร แผนการสอนและคู่มือในรูปแบบต่าง ๆ มาจัดเป็นกิจกรรม เพื่อให้เกิดประสบการณ์หรือการเรียนรู้ขึ้นในตัวผู้เรียนจึงกล่าวได้ว่าครูคือหัวใจของหลักสูตร

ศุมิตร คุณานุกร (2518 : 132) ได้กล่าวทวนองเดียวกันว่า ครูเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอน การสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม สำหรับผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ให้ความรู้ ให้ความสะดวก ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้การสอนของครูและการเรียนของนักเรียนบังเกิดผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

หวน พินสุพันธ์ (2524 : 17) กล่าวว่า ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรนั้น ผู้บริหารจะต้องพยายามให้ครูผู้สอนสอนให้ได้ตามความมุ่งหมายในหลักสูตร และให้ได้เนื้อหาสาระตามหลักสูตรกำหนด รวมทั้งให้เด็กนำความรู้ตามหลักสูตรไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

2. บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งจะกล่าวถึงดังนี้

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการนำหลักสูตรไปใช้มากกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ เพราะระดับโรงเรียนเป็นระดับปฏิบัติ ดังนั้น บทบาทที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการเพื่อให้การใช้หลักสูตรเกิดผลดี ดังนี้

- 1) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเรื่องหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตร ตลอดจนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและสื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นอย่างดี
- 2) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการนำหลักสูตรไปใช้ โดยการให้ความสนใจเอาใจใส่ และติดตามผลการปฏิบัติของครูอย่างต่อเนื่อง ความเอาใจใส่ของผู้บริหารโรงเรียน จะช่วยให้การปฏิบัติของครูเกิดผลดียิ่งขึ้น
- 3) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องติดตามนิเทศ ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ให้ครูมีความเข้าใจในการที่จะนำหลักสูตรไปใช้อยู่เสมอ
- 4) ผู้บริหารโรงเรียนต้องเอาใจใส่ สนับสนุนส่งเสริมให้ครูได้ผลิตและใช้สื่อการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนมีผลดี และเกิดประโยชน์แก่เด็กตามจุดหมายของหลักสูตร
- 5) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบโดยทั่วกัน เช่น ผู้ปกครองนักเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร เพื่อจะได้รับความร่วมมือในการเรียนการสอนอย่างเต็มที่

6) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องจัดตั้งย่านความสะดวกในการที่จะนำหลักสูตรไปใช้ เช่น เอกสารหลักสูตร วัสดุหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน

7) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน เช่น บริเวณโรงเรียน โต๊ะ เก้าอี้ นักเรียน ห้องน้ำห้องส้วมถูกสุขลักษณะและเพียงพอ มีมุมหนังสือหรือห้องสมุด เป็นต้น

องค์การ อินทรมพรีย์ (2526 : 173) ได้ระบุว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานด้านหลักสูตร ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1) เข้าใจหลักสูตรอย่างชัดเจน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อการเรียนและวัสดุประกอบอื่น ๆ

2) เป็นผู้นำในการนำหลักสูตรมาใช้ และให้ความสนใจกับการศึกษาหลักสูตรผลที่ตามมาก็คือ จะเป็นการช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานสนใจตามผู้บริหารไปด้วย

3) เป็นผู้เสริมขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้ปฏิบัติงาน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในด้านหลักสูตร

4) จัดการด้านบริการใช้หลักสูตรแก่บุคลากรในโรงเรียน

5) จัดการประชุมเพื่อวางแผน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินการใช้หลักสูตร

6) ประสานงานการดำเนินงานการใช้หลักสูตร

7) ติดตามผลการปฏิบัติงานและการนิเทศ

8) ประชาสัมพันธ์

9) ส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ช่าภา บุญช่วย (2533 : 38-40) ได้กล่าวถึงแนวปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนในการนำหลักสูตรไปใช้ สรุปได้ดังนี้

1) จัดให้มีปรัชญาและเป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2) จะต้องมีกำหนดนโยบายทางด้านวิชาการของโรงเรียนไว้ให้ชัดเจน และแจ้งให้ครูทุกคนได้ทราบและเข้าใจ

3) ต้องทำความเข้าใจองค์ประกอบและโครงสร้างการศึกษาที่มีขึ้นภายในโรงเรียนทั้งหมด และสื่อสารให้ครูทุกคนเข้าใจ

4) เข้าใจหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตร และมีการฝึกอบรมให้มีความรู้ในด้านนี้ทุกคน

- 5) จัดให้มีและทำเอกสารหลักสูตรที่ครูจะต้องใช้ในโรงเรียน เช่น หลักสูตร
โครงการสอน แผนการสอน หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ
- 6) การคัดเลือกและใช้ครูให้ถูกต้องตามความถนัด ความสามารถ และวิชาการ
ที่ได้ศึกษามา และให้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน
- 7) จัดให้มีและอำนวยความสะดวกในด้านอาคารสถานที่ และสื่อการสอน เช่น
ห้องสมุด สนามฝึกพละกายบริหารและกีฬา และการใช้วัสดุท้องถิ่นในการผลิตอุปกรณ์การสอน ฯลฯ
- 8) ดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน โดยการพัฒนาครูทางด้าน
การสอน เช่น ให้ครูสังเกตการสอน เยี่ยมเขียนดูการสอน เข้าร่วมอบรม ประชุมทางวิชาการ
และขอความช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ ฯลฯ
- 9) ก่อนเปิดภาคเรียน 2 สัปดาห์ ควรมีการประชุมครูชี้แจงหลักสูตร แผนการสอน
ประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับการสอนและปัญหาการสอน
- 10) จัดตารางสอน
- 11) จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้กับนักเรียน
- 12) จัดโครงการสอนซ่อมเสริมสำหรับเด็กเรียนอ่อน และส่งเสริมเด็กเรียนเร็ว
- 13) มีการประเมินผลหลักสูตร โดยประเมินได้จากผลการศึกษาของนักเรียน การใช้
แผนการสอนของครู การติดตามนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ความเป็นผู้นำทางวิชาการของ
ผู้บริหารโรงเรียน ฯลฯ

2.2 ครูผู้สอน

ครูผู้สอนเป็นผู้ใช้หลักสูตรในระดับห้องเรียน และเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะ
ทำให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จ ครูจึงต้องเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้ วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524 :
117-118) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในการใช้หลักสูตร ดังนี้

- 1) ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและองค์ประกอบของหลักสูตร ตั้งแต่จุด
มุ่งหมาย เนื้อหาวิชา เวลาเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผล และรู้ถึงความสัมพันธ์
ระหว่างตัวหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ เป็นอย่างดี
- 2) ศึกษาวิธีสอนต่าง ๆ ที่เอื้อต่อหลักสูตร หรือที่หลักสูตรแนะนำไว้ เช่น การ
อภิปราย การให้ปฏิบัติจริง การบรรยาย การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ
- 3) ต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ
- 4) ต้องเตรียมการสอนโดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวหลักสูตร โดยใช้
คู่มือครู แผนการสอน และเอกสารประกอบหลักสูตรอื่น ๆ

5) พยายามแสวงหา จัดทำ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในห้องดินหรือสื่อการเรียนที่มีให้เกิดประโยชน์

6) ใช้แหล่งวิชาการที่มีอยู่ในโรงเรียน ในห้องดิน ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

7) ให้ความใกล้ชิดและสนิทสนมแก่นักเรียน เพื่อจะได้ทราบถึงพื้นฐานความสนใจ ความถนัด และปัญหาของแต่ละคน เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในการสอนและประเมินผลได้อย่างถูกต้อง

8) ทำการสอนทุกครั้งอย่างมีจุดหมาย

9) จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

สังค์ อุทรานันท์ (2532 : 276-277) กล่าวว่า ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง มีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพได้ ดังนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตรเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองใช้อยู่อย่างชัดเจน
- 2) ปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของ

ห้องดิน

3) สอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร

4) คิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสมหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการใช้หลักสูตร

นอกจากผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนแล้ว บุคลากรที่มีบทบาทเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร คือ นักวิชาการ ซึ่ง สังค์ อุทรานันท์ (2528 : 273) ได้ระบุว่า นักวิชาการ ได้แก่ศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้หลักสูตรคือ

1) ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและดำเนินการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

2) ทำการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในหน่วยงานที่ใช้หลักสูตร

3) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการใช้หลักสูตร โดยการให้บริการวัสดุหลักสูตร และให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

สำหรับบุคลากรอื่น ๆ ภายในโรงเรียน เช่น บรรณารักษ์ นักแนะแนว นักวัดผล ฯลฯ ต่างก็มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรได้โดยการทำหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบและให้ความช่วยเหลือ หรือให้บริการแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างเต็มที่

บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรที่ได้กล่าวมานั้น ถ้าหากว่าบุคลากรแต่ละฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ การนำหลักสูตรไปใช้ก็ย่อมบังเกิดผลเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน

การจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูและนักเรียนร่วมกันปฏิบัติ โดยที่การเรียนเป็นกิจกรรมที่นักเรียนกระทำ และการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูกระทำ แต่ในการปฏิบัติจริงแล้ว กิจกรรมทั้งสองอย่างได้กระทำไปพร้อม ๆ กัน จึงเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน ดังที่กรมวิชาการ (2525 : 10) กำหนดว่าการจัดการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมร่วมระหว่างครูกับนักเรียน โดยมีสื่อการเรียนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ตามจุดหมายที่หลักสูตรวางไว้

บุญมี เภรยอค (2529 : 157) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน เป็นการนำเอาหลักสูตรที่กำหนดไว้มากปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล

สุรวิชัย ศรีวิชัย, กมล ภูประเสริฐ และปรีชา คัมภีรปกรณ (2528 : 152) มีความเห็นว่า การจัดการเรียนการสอน เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

อดิษฐ์ ชาติกำแหง (2525 : 149) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารการศึกษาและครู ได้ทำการตกลงกันว่าทำอย่างไรจึงให้นักเรียนได้รับความรู้ ความสามารถ จนมีประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของสังคม ที่นักเรียนสังกัดอยู่ตามควรแก่อัธยาศัยของนักเรียนเอง

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527 : 154) กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการในการนำหลักสูตรไปใช้ หรือการแปลงหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอน ได้แก่ การจัดแผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เช่น การจัดตารางเรียน การจัดวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เพียงพอกับความต้องการ

กิตติมา ปรีดีคิดถ (2532 : 61) ให้ทัศนะว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องทำการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม มีการสอนถูกต้อง ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ผู้บริหาร การศึกษาร่วมกับครูผู้สอน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ พัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

การจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา จะต้องอาศัยทั้งหลักการและวิธีการ ต่าง ๆ ซึ่ง กรมวิชาการ (2525 : 11-12) ได้เสนอไว้ ดังนี้

- 1) ต้องจัดกระบวนการเรียนให้สำคัญพอกับเนื้อหา
- 2) ต้องเน้นให้นักเรียนเป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับหรือค้ำประกันการ โดยให้แผน การสอน คู่มือ และสื่อการเรียนต่าง ๆ เป็นแนวทางและเป็นเครื่องมือให้นักเรียนได้ปฏิบัติหรือ ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
- 3) ต้องมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ สรุป และตัดสินใจด้วยตนเอง
- 4) ต้องเน้นภาคปฏิบัติและทฤษฎีควบคู่ไปด้วยกัน โดยจะต้องคำนึงถึงความ สอดคล้องกับท้องถิ่น และให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ
- 5) ใช้วิธีสอนหลาย ๆ รูปแบบตามความเหมาะสมของเนื้อหาและสภาพของผู้เรียน
- 6) การจัดการเรียนการสอนควรเป็นกระบวนการกลุ่ม โดยให้นักเรียนช่วยกันคิด แก้ปัญหาและรับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน

พะยอม แก้วกำเนิด (2533 : 27-32) ได้เสนอเพิ่มเติมว่า ในการจัดการเรียนการสอน ตามแนวทางของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ครูผู้สอน ต้องคำนึงถึงหลักการ คือ

- 1) สอนให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของบทเรียน ครูจะต้องศึกษาวัตถุประสงค์ของ บทเรียนว่า แต่ละบทเรียนที่จะสอนนั้นต้องการพัฒนานักเรียนในเรื่องใด อย่างไร ทั้งทางด้าน ความรู้ การฝึกปฏิบัติ และเจตคติ จากนั้นครูก็ต้องพิจารณาหาวิธีการสอนเพื่อให้บังเกิดผลตาม วัตถุประสงค์
- 2) ครูจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของแต่ละวิชาและบทเรียน บางวิชามีธรรมชาติของ วิชาเป็นวิชาทักษะ บางวิชามีธรรมชาติของวิชาเป็นลักษณะวิชาสังคม บางวิชาเป็นวิชาเสริม สร้างการสอน ก็ต้องให้สอดคล้องกับธรรมชาติของวิชานั้น
- 3) ครูจะต้องสอนให้เด็กรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา รู้จักทำ รู้จักพัฒนา และมีค่านิยม ที่ดีงาม เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก ความสามารถ รู้จักคิด รู้จักทำ เป็นความสามารถที่ครูจะสร้าง ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และให้มีความสามารถนี้คงอยู่ในตัวนักเรียน เพื่อให้มีความสามารถนี้ไป สนองชีวิตและพัฒนาชีวิตในสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สำหรับจุดเน้นของการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 20) กล่าวว่า มี 2 ประการ คือ

1) การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน และการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือคิดหาความรู้และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2) การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การที่ครูใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบให้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยวิธีสอนที่แก้ปัญหา กระบวนการทำงาน และฝึกกระบวนการต่าง ๆ จนคิดเป็นนิสัย การฝึกให้นักเรียนหาความรู้โดยเน้นกระบวนการ จะทำให้นักเรียนนำข้อมูลมาคิด วิเคราะห์ เปรียบเทียบ สร้างทางเลือก ประเมินผล ฯลฯ จนจำข้อมูลและเกิดความเข้าใจโดยไม่ต้องท่องจำ

กระบวนการเรียนการสอนในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียน และจุดเน้นของสาระสำคัญ ครูควรมีพุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลคือ คิด ค้นคว้า เพื่อแสวงหา หลักการ แนวทางต่าง ๆ และนำวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยไม่ลืมจุดเน้นสำคัญคือ จัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้

ดังได้กล่าวแล้วว่า ในการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน ให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนครูจะต้องมีการวางแผนการสอนและจัดทำแผนการสอน เพราะการวางแผนการสอนเป็นการเตรียมการสอนล่วงหน้า เพื่อให้การเรียนการสอนของนักเรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526 : 130-131) กล่าวว่าไว้ว่า ในการวางแผนการสอนที่คตินั้นจะต้องอาศัยข้อมูลมาประกอบในการวางแผนการสอน ดังนี้

1) สภาพปัญหาและทรัพยากร เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเรียนการสอนที่ครูรวบรวมได้จากการสำรวจปัญหาและตรวจสอบทรัพยากรในกำลังคน งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ข้อมูลส่วนนี้จะทำให้ผู้วางแผนกำหนดรูปแบบการสอน กิจกรรมการเรียน และสื่อการสอนได้ชัดเจนขึ้น

2) การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นข้อมูลที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อกำหนดเรื่องที่จะสอน โดยกำหนดเป็นหน่วยใหญ่ หน่วยย่อย และระดับบทเรียนที่เป็นเนื้อหาของการสอนในหนึ่งครั้ง สำหรับเนื้อหาในระดับบทเรียนก็ต้องวิเคราะห์ออกเป็นหัวเรื่องและหัวข้อย่อยเช่นเดียวกัน

3) การวิเคราะห์นักเรียน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับอายุ ระดับความพร้อมและความรู้เดิมของนักเรียน

4) ความคิดรวบยอด เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อสรุปที่ต้องการให้นักเรียนได้รับ

5) จุดประสงค์ จุดประสงค์เป็นเป้าหมายแห่งความสำเร็จในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวนักเรียนที่ครูกำหนดไว้ ซึ่งต้องมีทั้งจุดประสงค์ทั่วไป และจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

6) กิจกรรมการเรียน เป็นข้อมูลที่ครูต้องคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าจะให้นักเรียน ประกอบกิจกรรมการเรียนอะไรบ้าง โดยคำนึงถึงกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมรายบุคคล ซึ่งต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์

7) สื่อการสอน เป็นข้อมูลที่ครูต้องคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า โดยต้องพิจารณา กิจกรรมการสอนเป็นหลัก

8) การประเมินผล ครูต้องคาดการณ์ไว้ว่าจะตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้อะไรของนักเรียนอย่างไร

ปารุง กัตตทอง และฉวีวรรณ กินวงษ์ (2527 : 79) ให้ความเห็นว่า การวางแผน การสอนที่ดีควรปฏิบัติดังนี้

1) ศึกษาตัวหลักสูตร ตั้งแต่หลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตร และ รายละเอียดของหลักสูตร ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ โดยทำความเข้าใจสิ่งที่จะสอน เช่น จุดประสงค์การเรียนรู้ ความคิดรวบยอด เนื้อหา เป็นต้น

2) ศึกษาเอกสารหลักสูตรอื่น ๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน แบบฝึกหัด ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเตรียมไว้ให้

3) ศึกษาวิธีการวัดและประเมินผล การเรียน ตลอดจนการใช้แบบฟอร์มต่าง ๆ ตามหลักสูตร จะต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิด เหตุผล และหลักการของการวัดผล ศึกษาวิธีการอย่างละเอียด โดยศึกษาเองหรือถามผู้รู้จนแน่ใจว่าสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง เข้าใจกลวิธีและเทคนิคต่าง ๆ ของการวัดผล ทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 33) ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า การวางแผนในการจัดทำแผนการสอน ควรปฏิบัติดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เข้าใจหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ จุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์และคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งได้กล่าวถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เนื้อหาสาระสำคัญ ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้วิชาที่ครูจะสอนในแต่ละรายวิชา

2) ศึกษาคู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือหลักการสอน แนวการสอน เพื่อให้เข้าใจจุดเน้นของหลักสูตร เหตุผลในการปรับปรุงหลักสูตร สาระสำคัญที่ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูผู้สอน ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ พัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

3) นำโครงสร้างเนื้อหาวิชา จุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ และจุดประสงค์รายวิชา มากำหนดหัวข้อเนื้อหาหลัก หัวข้อเนื้อหาย่อย โดยให้สัมพันธ์กับเวลาเรียนที่กำหนดให้แต่ละกลุ่มประสบการณ์ เป็นการกำหนดการสอนระยะยาว

4) ศึกษาตัวอย่างแนวการสอนในกลุ่มมือครู แล้วจัดทำแผนการสอนกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน คาบเวลาเรียนให้เหมาะสมกับหัวข้อเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละหัวข้อ เพื่อให้ครูนำไปปรับสอนให้เหมาะสมกับเวลาที่จัดไว้

5) จัดทำแผนการสอน โดยครูจะต้องพิจารณาหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาประกอบ เช่น หนังสือค้นคว้าอ้างอิง สาระสำคัญสำหรับครู หนังสือเรียนสื่อการเรียนการสอน วัสดุสำหรับนักเรียนฝึกปฏิบัติ ข้อทดสอบสำหรับวัดและประเมินผลนักเรียน

จะเห็นได้ว่าการวางแผนในการจัดทำแผนการสอน ครูผู้สอนจะต้องศึกษาหาข้อมูลมาประกอบในการวางแผนการสอน โดยศึกษาหลักสูตรเอกสารประกอบหลักสูตร วิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียน ตลอดจนกระบวนการพัฒนาผู้เรียน เพื่อนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

สุทิน บุญชูวงศ์ (2534 : 130) ได้เสนอแนวทางการวางแผนการสอนไว้ ดังนี้

1) การวางแผนระยะยาว เป็นการวางแผนการสอนที่ชี้คหน่วยการสอน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระค่อนข้างกว้าง ต้องใช้เวลาในการสอนเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน เป็นภาคเรียนและ เป็นปี โดยทำเป็นกำหนดการสอน

2) การวางแผนระยะสั้น เป็นการวางแผนการสอนของบทเรียนแต่ละเรื่อง ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ อาจทำในรูปแบบต่าง ๆ กัน และอาจเรียกว่า บันทึกการสอน (ตามหลักสูตรเก่า) หรือตามหลักสูตรใหม่ เรียกว่า แผนการสอน

ช่าภา บุญช่วย (2533 : 87) ได้ให้ทัศนะว่า การจัดทำแผนการสอนเป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตร ไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยการกำหนดกิจกรรมและเวลาไว้อย่างชัดเจน

สามารถนำไปปฏิบัติได้ และได้ให้ความเห็นว่าแผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนี้คือ

- 1) จะเป็นแนวทางในการสอน ซึ่งจะช่วยให้ความสะดวกแก่ครูผู้ใช้หลักสูตร สามารถดำเนินการสอนให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
- 2) จะให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ ในการช่วยเหลือ แนะนำ และติดตามผลการเรียนการสอน
- 3) จะเป็นแนวทางในการสร้างข้อทดสอบเพื่อประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาสาระที่สอน ไปแล้ว

จะเห็นได้ว่า แผนการสอนเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู ถ้าไม่มีการจัดทำแผนการสอนแล้ว การใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง ซึ่งจะทำให้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร ตลอดจนมีการติดตามผล ตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะ รวมทั้งการจัดการประเมินผลการเรียนการสอน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนและครู ซึ่งสื่อการเรียนการสอนนั้นมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น อุปกรณ์การสอน อุปกรณ์การศึกษา สื่อการเรียน สื่อการสอน เป็นต้น แต่ในที่นี้จะเรียกว่า สื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สมหญิง กลั่นศิริ (2521 : 3) ให้ความหมายว่า สื่อการสอนหมายถึงวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ รวมทั้งวิธีการที่ผู้สอนจะนำไปใช้ในการสอนเพื่อสื่อความหมายใด ๆ ที่ผู้สอนประสงค์ จะถ่ายทอดไปยังผู้เรียน

กรมวิชาการ (2525 : 33) กล่าวว่า สื่อการเรียน หมายถึง วัสดุ คุรุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประเภทถาวรและสิ้นเปลือง ที่จำเป็นต้องใช้ปฏิบัติกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วาสนา ชาวหา (2525 : 15) สรุปว่า สื่อการสอน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลางนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน ทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เป็นอย่างดี

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526 : 4) ให้ความหมายสื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง สิ่งที่ใช้ช่วยในการเรียนรู้ ซึ่งครูและนักเรียนเป็นผู้ใช้ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 7) สรุปว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึงสิ่งที่เป็นตัวพาสารไปสู่ผู้เรียน ซึ่งอาจเป็นวัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการ โดยมีการวางแผนมาแล้วเป็นอย่างดีให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระบบการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

กิติมา ปรีดีคิลก (2532 : 68) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึงวัสดุของภาพ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนหมายถึงตัวบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลดี

วนิดา จิงประสิทธิ์ (2532 : 7) ระบุว่า สื่อการสอน หมายถึงสิ่งที่นำความรู้ไปสู่ผู้เรียน อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์ หรือ ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ก็ได้ สื่อการสอนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ก็คือ สื่อประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ หมายถึงวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์และวิธีการทางโสตทัศนศึกษา

ชอร์ส (Shores, 1960 : 1) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึงเครื่องมือที่จะช่วยสื่อความหมายได้โดยครูและนักเรียน เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ และทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างก้าวหน้า เครื่องมือทุกชนิดจึงเป็นสื่อการสอน เช่น หนังสือในห้องสมุด โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สไลด์ फिल्मสตริป และนอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลและแหล่งชุมชนต่าง ๆ ด้วย

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึงวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะไปยังผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้มีประสิทธิภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 248) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภทคือ

- 1) โสตทัศนวัสดุ ได้แก่
 - 1.1) ภาพ เช่น ภาพเขียน ภาพถ่าย ภาพที่ตัดมา
 - 1.2) วัสดุสายเส้น ได้แก่ แผนภูมิ แผนที่ แผนที่ โปสเตอร์
 - 1.3) วัสดุมีทรง ได้แก่ หุ่นจำลอง ของจริง
- 2) เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ ได้แก่
 - 2.1) เครื่องเสียง เช่น เครื่องบันทึกเสียง เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องขยายเสียง
 - 2.2) เครื่องฉาย เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายฟิล์มสตริป เครื่องฉายภาพยนตร์

3) กิจกรรมโสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่

3.1) การศึกษานอกสถานที่

3.2) การจัดนิทรรศการ

3.3) การจัดสถานการณ์จำลอง

กิติมา ปริศิฉลภ (2532 : 68) ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนได้ 3 ประเภท เช่นเดียวกัน คือ

1) เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องเล่นจานเสียง วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

2) วัสดุ (Software) ได้แก่ फिल्मภาพยนตร์ ม้วนเทปประกอบเสียง รายการวิทยุ หนังสือเรียน ของจริง หุ่นจำลอง แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ เป็นต้น

3) เทคนิคหรือวิธีการ (Technique or Method) ได้แก่ เทคนิคการเลียนแบบ การแสดง การละเล่นละครหุ่น การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 : 91-94) ได้แบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอน ละเอียดลงไปอีกว่ามี 8 ประเภท คือ

1) ของจริง ได้แก่ วิทยากร วัสดุสิ่งของและเครื่องมือต่าง ๆ หุ่นจำลอง ซึ่งจะใช้ในสถานการณ์ที่ไม่อาจใช้ของจริงได้

2) สื่อประเภทไม่ต้องฉาย ได้แก่ เทปบันทึกเสียง แผ่นเสียง วิทยุ

4) สื่อภาพนิ่งประเภทฉาย ได้แก่ สไลด์ फिल्मสตริป แผ่นใส ใช้กับเครื่องฉายภาพ

ข้ามศีรษะ

5) สื่อภาพเคลื่อนไหว ได้แก่ ภาพยนตร์ วีดีโอ โทรทัศน์

6) สื่อประสม ได้แก่ สิ่งพิมพ์/เทปเสียง สไลด์หรือ फिल्मสตริป/เทปเสียง

ไมโคร फिल्म/เทปเสียง บทเรียนหรือสื่อ โปรแกรม คอมพิวเตอร์ ปฏิสัมพันธ์วีดีโอเทป สื่อทางไกล

7) คอมพิวเตอร์ เกม และการจำลองสถานการณ์

8) สื่อกิจกรรม ได้แก่ การจัดแสดงและนิทรรศการ นาฏการ การสาธิต การศึกษานอกสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 59-60) ได้กล่าวสรุปว่า ประเภทของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ